

V existenci aury nevěřím. Ale Jeho Svatost ji má...

Autor: Martin Kůs, foto: Ondřej Besperát

OPAVA, PRAHA - Tento rozhovor s režisérem Petrem Jančárkem, pedagogem oboru Multimediální techniky Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, měl původně vzniknout už před časem. Ale Petr je hodně zaměstnaný muž, a tak jsme složitě hledali termín. Shodou okolností se naše cesty protnuly několik dní před letošním 10. březnem. To bylo do jisté míry štěstí. Proč? Protože tématem našeho rozhovoru je natáčení s dalajlamou, nejvyšší duchovní autoritou Tibeťanů.

Při své práci filmového a televizního dokumentaristy měl Petr Jančárek několikrát příležitost potkat Jeho Svatost dalajlamu osobně. Připomínka výročí krvavého potlačení hromadných protestů tibetského lidu proti čínské okupaci v březnových dnech je pro něj hodně osobní záležitostí. Oceňuje, že i u nás, především na budovách radnic a škol, visí stejně jako po celé Evropě tibetské vlajky, které jsou vyjádřením solidarity se zemí, v níž jsou již více než 60 let porušována lidská práva a kde je násilně potlačována svoboda.

V roce 1950 násilně obsadila Tibet vojska Čínské lidové republiky. Slíbená autonomie zabraného území nebyla nikdy dodržena. Nastalo omezování základních práv na svobodu slova a pohybu, probíhalo masivní ničení klášterů a národních památek.

Protitibetská komunistická politika Číňanů pak vedla Tibetany k lidovému povstání, které vypuklo ve Lhase roku 1959. Stalo se tak 10. března a právě tento den se stal výročím odporu Tibetanů proti nadvládě zla, připomínkou 80.000 životů, zmařených tehdy čínskými vojáky, a upozorněním na neradostný osud dalších desetitisíců, které musely z rodného Tibetu emigrovat.

Když jsme vám volali kvůli rozhovoru, spontánně jste řekl, že jste rád. Proč je připomínka osudu Tibetanů tak důležitá?

10. březen je dnem výročí krvavého potlačení tibetského odporu proti okupaci cizí mocností. Tehdy to udělali Číňané, my máme svoje zkušenosti s Rusy z konce šedesátých let. Fyzických obětí byly u nás "jen" stovky, ale morální dopad na společnost přerostl v plíživou duchovní katastrofu, z níž se jen těžko vzpamatováváme. A dnes vidíme další ruskou agresi, probíhající na Ukrajině. Chtěl bych, aby nám to, co se teď děje na Krymu, nebylo jedno...

Uvědomuji si, jak rychle se svět mění: Číňané se tehdy v horách Tibetu za svoje výsostné znaky na uniformách nestyděli, Rusové se dnes v rovinách, patřících svrchované Ukrajině, za svou kdysi rudou armádu evidentně stydí. Je to směšné - narychlo zbudovaná krymská domobrana je čistě náhodou dokonale vyzbrojena a okolní svět má zmást odpárání odznaků z polních blůz.... Ale otázka je, zda jsme – my, ten okolní svět - schopni opravdové reflexe minulosti, jestli jsme schopni přijímat zkušenost odjinud a zda budeme schopni něco konkrétního udělat...

Jak se propojuje obecná situace ve světě s prací českého dokumentaristy?

Poprvé jsem se ocitl jako filmař ve válce před dvaceti lety. A změnilo mi to život, osobně i profesionálně... Začal jsem jinak vnímat, protože válka byla najednou zatraceně blízko, jen osm hodin cesty autem z Prahy. V nádherné zemi, kam stovky tisíc Čechů a Slováků do té doby jezdily na dovolenou k moři... Na Balkáně, uprostřed nacionálního konfliktu a vyvražďování sousedů sousedy jiné národnosti a vyznání, jsem si uvědomil, že některé věci je opravdu třeba stále připomínat a mít je na paměti. A nestačí vyřídit to formálním připomínáním holokaustu a omíláním stále stejných záběrů buldozerů, hrnoucích mrtvá těla vězňů. Je třeba o tom otevřeně mluvit, zaujímat konkrétní postoje a neschovávat strach z vlastní zodpovědnosti za trapné fráze o ohrožování našich ekonomických zájmů, jako se to často děje například při hledání postojů k Číně. Ani události v Tibetu, staré přes šedesát let, tedy nesmí zapadnout ve starostech našich současných klidných a spokojených dní.

Ale promiňte, říkali jsme si, že budeme mluvit hlavně o Jeho Svatosti. Opravdu často na jeho vlast a na životy tisíců dalších Tibetanů v emigraci myslím. Ale zároveň musím říci, že jsem rád, že jsme se při natáčení a v rozhovorech s dalajlamou dotýkali politiky jen v přeneseném smyslu slova. Naše setkání se totiž týkala něčeho jiného a mohla se odehrávat v daleko osobnější rovině.

Při jakých příležitostech jste se tedy s Jeho Svatostí dalajlamou potkával?

Bylo to díky mé spolupráci s Václavem Havlem. Pan prezident mi totiž v roce 2009 nabídl, abych dokumentoval jeho život a vzhledem k tomu, že byli s Jeho Svatostí přáteli a rádi spolu pobývali a rozmlouvali, dostalo se možnosti potkat Jeho Svatost i mně. Nevím už, jestli to bylo čtyřikrát či pětkrát, ale vždycky nás v rámci konkrétního filmu zajímalo spíš dalajlamovo vnímání Václava Havla jako kolegy státníka, přítele, umělce, ptali jsme se na význam, jaký měl náš prezident svým akcentem na dodržování lidských práv pro tibetské lidi a osudy a pro svět vůbec. O konkrétní politice většinou

řeč nešla. Jednoduše řečeno, nedělali jsme film o Jeho Svatosti, ale o prezidentovi. A dalajlama to zcela chápal...

Natáčet s Jeho Svatostí dalajlamou se určitě nepoštěstí každému. Jak se s takovou osobností spolupracuje?

Skvěle, výborně, příjemně. Tedy - pokud se k němu dostanete. Pronikat hradbou jeho spolupracovníků, tajemníků, sekretářů a ochránců je velice obtížné a v daný moment vás to neskutečně rozčiluje. Ale se zkušeností z okolí prezidenta Havla, který by stejně jako Jeho Svatost mohl denně rozdat desítky rozhovorů a tisíce podpisů, se to snáší líp. Situaci totiž znám i z druhé strany a vím, že to prostě jinak nejde, když poptávka tak výrazně převyšuje možnosti jednoho člověka i kdyby byl sebeochotnější. Nakonec rozhodují jen grácie a cit toho konkrétního spolupracovníka ze štábu dané osobnosti, který vás má na starosti. Někdo je nepříjemný i když má příkaz vám vyhovět, jiný umí odmítnout tak, že mu ještě poděkujete... Ale v tom napětí s neustálým upozorňováním, že máte vyhrazeno opravdu jen těch pár předem domluvených minut, se nakonec na práci s Jeho Svatostí člověk strašně těší, ví, že to čekání a dohadování stojí za to. Protože když pak dalajlama přijde, atmosféra kolem se rozsvítí, projasní, ožije jeho neskutečně uvolněným smíchem. Se všemi se pozdraví, nastane vzájemné klanění a dotyk rukou, usazování do připravené židle. Stručně si zopakujete téma, domluvíte technické detaily a Jeho Svatost si mezi řečí vzpomene, že se rozhovor odehrává ve stejné místnosti jako loni, ale že minule byla jiná židle. Pak následuje procedura připínání klopového mikrofону a vy si opět uvědomíte, že muž, sedící před vámi, je dokonalý profesionál. S kabelem a jeho protahováním pod oranžovým rouchem vám totiž zasvěceně a za neustálého žertování pomůže a nedá při tom znát sebemenší nevoli, i když ho to už musí neskutečně po tisíci prvé nudit a otravovat... Když ho pak rozhovor baví, klidně se zapovídá a přetáhne vymezený čas i když tajemníci kolem lomí rukama...

Dalajlama, který ve své podstatě je také politikem, určitě potřebuje kolem sebe šířit hlavně pozitivní obraz. Zasahuje nějak do práce filmařů? Snaží se sám nějakým způsobem spolutvořit scénář nebo navrhnout nějaké možnosti?

Víte, dalajlama nepotřebuje kolem sebe šířit pozitivní obraz. On prostě je pozitivní. Pokud jde o konkrétní rozhovory, například pro film „Václav Havel, Praha – Hrad“, v němž jsme se scénáristou Martinem Vidlákem zachycovali první roky prezidentova působení ve funkci, je téma jednoznačně dané předem a není příležitost se věnovat něčemu jinému, byť sebedůležitějšímu. Dalajlama vždycky odpovídá ochotně, s přehledem, nesnaží se vpašovat do odpovědi své zájmy, prostě je to korektní a příjemné. Ale chci znovu připomenout, že jsem s ním nikdy primárně nedělal rozhovor na politická témata. Naše vztahy byly dány jednoduše tím, že jsem byl „od Václava Havla“, tedy od prvního světového politika, který přijal dalajlamu na nejvyšší úrovni, s důstojností odpovídající návštěvě nejvyššího představitele národa, bez obav o zhoršení vztahů s Čínou. To bylo na začátku devadesátých let a následně se po tomto příkladu osmělili i další...

Jaké pocity má člověk, který ví, že se osobně potká s takovou osobností, jakou je dalajlama?

Už jsem to trochu naznačil. Samozřejmě prožíváte obavy aby všechno dobře fungovalo, aby nepraskla žárovka v reflektoru, aby rekordéry nahrávaly a aby se plán jeho pobytu nezměnil třeba kvůli zdržení letu, aby... Ale on sám je persona, která sama o sobě vytváří prostředí zcela bez obav, je prostě milý, uznalý, příjemný. A navíc – řeknu to

naplno – je s ním sranda. A kromě toho si odnesete spoustu důležitých postřehů a věnování k tématu, které vás zajímá.

Vzpomínáte si na nějakou situaci z natáčení konkrétně?

Krásné například bylo, když dalajlama popisoval jedno ze svých prvních setkání s Václavem Havlem. Smál se, že ho tehdy vstřčili do místnosti, kde bylo tak nakouřeno, že nebylo vidět, kdo je kdo... Ale i ve smíchu nad tou situací dokázal zároveň projevit velmi vážně obavy o tehdejší prezidentovo zdraví. Ostatně, tento moment je zastřižen i ve filmu. Další moment - při posledním rozhovoru, který se uskutečnil už po prezidentově smrti v rámci dalajlamovy účasti na konferenci Fórum 2000, jsme Jeho Svatost informovali o tom, že ze sběrného materiálu, natočeného s prezidentem, vznikne celovečerní dokument. Na konci interview jsme pak dalajlamovi věnovali jako pozornost placku, která vznikla podle návrhu grafika Daniela Pešty v rámci propagace budoucího filmu. Ale on ji nepodal mechanicky svému tajemníkovi, ale okamžitě si ji připnul a pokynul, abychom se nechali vyfotit. Věděl, že to potřebujeme, okamžitě to pochopil a noblesně nám udělal radost...

O dalajlamovi se stále mluví jako o člověku, který kolem sebe šíří pozitivní auru a má kladný vliv na lidi ve svém okolí. Pociťujete to osobně?

Na existenci aury nevěřím. Ale Jeho Svatost dalajlama ji má, to musím potvrdit, ať chci nebo ne, ať věřím či nevěřím čemukoli. Cítil jsem ji. Ale možná to je prostě tím, že to je příjemný člověk s citem pro ostatní. Dýchá z něj klid. Určitě znáte ze svého okolí ty rozdíly, že je vám s někým prostě dobře a nedá se to nijak exaktně vysvětlit, a že to je v případě jiné osoby opačně. Podle mne to hodně souvisí s vnitřní vyrovnaností.

Jeho Svatost je pro mne - v mém praktickém atheismu střeoevropského bezvěrce - výjimkou potvrzující pravidlo. Dalajlamův přístup k ostatním lidem a jeho tolerance jsou pro mne svědectvím toho, že jedinou správnou cestou nemusí nutně být konkrétní náboženství, že lze ke slušnému životu a k víře v něco, co nás přesahuje, dojít i jinak. Určitě je pro mne osobností, jejíž priority stojí za to vyslechnout a následovat. Mimochodem, minulý papež Benedikt XVI. takovou osobností pro mne nebyl, ale Jan Pavel II. určitě ano. Já si rád systém pro orientaci ve světě vytvářím sám a Jeho Svatost dalajlama patří k těm, co jej určitě ovlivňují. Nepotřebuji k tomu sedět každé ráno půl hodiny v lotosovém sedu ani neděli co neděli chodit do kostela na mši. Tím ovšem nikomu neříkám, co by měl či neměl dělat.

Tři z výroků Jeho Svatosti:

„Prvním krokem na cestě ke štěstí je učení se.“

„Jednou za rok vyjeďte někam, kde jste ještě nebyli.“

„Naučte se pravidlům, abyste je mohli správně porušovat.“

Mohou si něco z Vaší praktické zkušenosti dokumentaristy odnést studenti? Jsou například zkušenost a zážitek ze setkání s dalajlamou přenositelné?

Víte, já nejsem žádný filmový vědec či teoretik. Jsem praktický filmař, snažící se potkávat zajímavé lidi, ať už jsou před kamerou nebo kolem ní. Bez nich bych jen těžko mohl dělat filmy, které by k něčemu byly, na něž by se někdo chtěl dívat. Jsem vděčný za příležitosti a za zkušenosti, které jsem získal prací pro prezidenta Havla, při humanitárních misích Člověka v tísní, cestováním. Ale jestli je umím předat musí posoudit studenti. Pokud o to budou stát, snad ve mně něco inspirativního najdou. Vůbec nejlepší by ale bylo, kdybych jim dokázal přiblížit a demonstrovat své vlastní chyby a dal jim tak šanci se jim vyhnout.